

RUBÁ'IJÁT

výbor ze starých perských mystiků

Ach láska uchvátilas všecko moje bytí
Tvá zář jde duší mou zář do mé krve svítí
Co ze mne zbývá dnes? Co zbývá? Sotva jméno
Vše ostatní jest on – ach sladko je tak žítí

Maulaví

Dnes všechny touhy v srdci mém jdou za tebou
V mé mysli myšlenky není o jiném jde za tebou
Čas dlouhý přešel v přemítání a já vím:
Dnes jsi mně vším a stejně se zítrkem jdu za tebou

Abú Sa'íd

Od hlavy po patu se měním v tisíc očí
Když milost krásy tvé tvář ke mně pootočí
Jen na mne pohlédneš tělo se duší stává
A srdce okem je jak jenom tebe zočí

Sehábí Asterábádí

Bez tvých stop k čemu srdce? Prodám je prodám snad
A nejsi-li v mých očích – pevně jak chtěl bych spát
Já zavřu je a duši když nespočineš v ní
Jak snítku routy spálím před tebou tisíckrát

Rúzbehán Širází

Největší radost v každém milován
Číst v očích milého ta nejtajnější přání
Vskutku jej miluješ? Zapomeň vůli svou
Do jeho srdce vstup a roztaj v odevzdání

Sehábí Asterábádí

Pohled' lem tvého pláště mé ruce zachytily
K čemu já srdce mám? Tvář? Aby zrcadlily
Tebe a co dva světy nemohly obejmout
Je teď v mém srdci malém. Obdivuj je ty milý

Haqqí Chánsáří

Starostí o zítřky má hlava nešediví
Srdce mé kdys jen kvítek zimomřivý
Dnes láskou rozkvetlo a krása jitřivá
Mým tělem prochvívá a duši moji živí

Sehábí Asterábádí

At' jakýkoli jsi ó vrat' se do mé země
Jsi pohan? Nevěrec jsi? Gebr^{*)}? Vrat' se ke mně
Mé dveře přece nebudou ti dveřmi beznaděje
A sliby které zrušils i ty přejdu němě

Abú Sa'íd

Když před mým zrakem milý své líce ukryváš
Která moc zvedne roušku jež zastírá tvou tvář?
Byť se však třeba celý svět v roušku změnil
Je malý tam kdes zjevil své krásy zář

Džámí

Dnes školní hříčky kamarádů
I v klášterech co patří k řádu
Já za dobré mám pro lenochy
Dnes nade všecko lásku k tobě kladu

Šáh Badachšání

Co jsem jsem pouze s tebou můj milý rozmilý
Můj osud s tvým tak št'astně spojili
Nejsem-li nebudu-li já do tebe se ztratím
A jen v tvé záři svítím žiji-li

Abulvefá Chárezmí

Úrodu bytí zžehne láska těm kdo ji znají jenom zpola
Tomu kdo celé srdce dal jí životem jasně zaplápolá
Ach láska – rozum rozdrtila bláznovství přeje růst
Zažihá ohně větrů vání svíčka však větrům neodolá

Enájet Chán Ášná

---

^{*)} vyznavač učení Zoroastrova

Jen jedna jediná je moje milá
Sto tisíc zrcadel před sebe postavila
Ale ta zrcadla nebyla stejně čirá
A v každém z nich tvář milé jinak se zrcadlila

Džámí

Ty odňala jsi se mne strach z výdělků i ztrát
Já žádných trýzní světa už nemusím se bát
A jenom tebou láska jsem jaký být si přeju
Prozradíš mi jak ti mám děkovat?

Nešát Esfahání

V mém životě máš rád tu beznaděj
Ó milovaný? Nepřítel krutý at' přijde zničí jej
Tys seslal na mne toho nemilosrdného a já věrolomník jsem
Kdybych ho nemiloval jak umím nejdějně

Sa'dí

K lásce buď spravedlivý – co ty znáš z krásy její?
Zlo jenom zlo a marnost tvou chybu provázejí:
Ty dal jsi jméno láska vášním jež smysly mámí
Láska a smysly – nic už nezní mně vzdáleněji

Maulaví

Srdce soužívá láska – proč pouze oku svědčí
Svádět to srdce slabé do sítí nebezpečí?
Vím jsou to krásy ducha jímž srdce přednost dává
Leč oko povrch vidí a darmé jsou tu řeči

Šeich 'Iráqí

Zaselo srdce zrno vášně v ráji
A přišla láska. Nikdy nedozrají
Seménka touhy. Já utápím se v lásce jež ji zžihá
A v přání po ráji teď pekla žár se tají

Mo'men Jazdí

At' rozum to i ono chladně mívá
I krásu lásky – o vlas nezmenší jí
Velký svět často závoj noci skrývá
Jiskry však jiskérky sotva se kdy v něm skryjí

Sehábí Asterábádí

Tak láska hořem srdce proměnila
Že žádost zkrátí jejich moc a síla
Kam bych tě lásko zavřel srdce nemít
A nebýt tebe nač by srdce byla?

Sa'd-ud-dín Hamaví

Ti nad časnost a věčnost povýšení
V hrad lásky vejdou – jiným místa není
Výš a zas nízko vede křídla muší
Jen sladkost sladkost vábná k omámení

Sehábí Asterábádí

Jak miluje mé srdce tvé líce líbezná
Za tebou duše má jde od prvního dne!
Kdo jednou našel tebe nemá už co by hledal
Tebe kdo nehledá – co nalezne?

Attár

Hledat tě lásko věčnosti víno pít
Duši ti darovat v tobě ji zachránit
Řekl jsem: Najdu tě? V té chvíli umřu rád!
Nezemře – pravila – kdo zahlédl můj třpyt

Sehábí Asterábádí

Do mého srdce dých' tvou vůni vánek ranní
A nechalo mne být a tebe hledá bez ustání
Mé srdce do jasu tvých vůní ponořené
Tvou vůni žije jen na mne nevzpomene ani

Abú Sa'íd

Cestami lásky k tobě dnes srdce moje kráčí
A hoře z rukou tvých bol do tebe mu stáčí
Pro květ tvé lásky polem je pole srdce mého
Není ach není v něm místečka pro jináčí

Abú Sa'íd

Královstvím krásy tebe jsem stopoval
V tvém stínu obraz slunce jen práškem se mi zdál
Mýlíš se – řekla láska – tys nenašel mou stopu
Tvá duše to je všechno co ze mne kdy jsi znal

Bábá Afzal

K čemu je tobě – pověz – krása tak láková?
Pro jedinečnost mou mně se jí dostává
Pohled: Já láska jsem milá jsem milovaný
Jsem tvář a zrcadlo krása i představa

Abú Sa'íd

Tak najednou mne láska obestřela
Až vylétla má duše z mého těla
Pramínek pravdy orosil mi zřítelnice
Smyla prach mámení se mne ta krůpěj vřelá

Sehábí Asterábádí

Neopíjím se tím co jiní pijáci
Já piju svoje víno z pohárů imaginací
Přišel jsi abys rozlil nápoj jenž mne zpíjí?
Neviditelné moje ruka do hrdla obrací

Maulaví

Láska je pevný bod – vesmír je okruhem
Každý kruh má svůj střed v bodě tom jediném
Jediný jeden bod je středem pro obvod
A na tisíce cest pojí střed s obvodem

Mohammad Qásem Mašbadí

Hloubali dlouho vědci. Z nich každý cestou jinou
Zamířil k tvému práhu. Nadarmo – všichni minou
Svůj cíl a slabost pouhá cestou je doprovází
Nedá jim únava pout' skončit nehostinnou

Attár

Já vědě pro vždycky své srdce věnoval
Tajemství v světě není jež bych byl nezbádal
Let dvaasedmdesát jsem hloubal dnem i nocí
A dnes vím: nejsem nic a o nic nejsem dál

Fachre Ráží

Té víry přebálhové: duši chceš uvidět?
A tajemství chceš spatřit jež řídí svět?
Taková dokonalost tvým očím dána není –
Jako bys slepotě své v tvář mohl pohledět?

Attár

Ne nesplynul jsi s láskou v jednotu jedinou
Ne do jejího stánku stopy tvé nevedou
Jsi vědcem súfím^{*)} vším čím v světě lze se stát
Člověka hledám marně za věhlasností tvou

Bá'es Hamadáni

Kdyby ten učený jen pravdě sluchu přál
Stejně ho okouzlí žebrák i mocný král –
Umíš-li na flétnu zapískat dokonale
Což na tom záleží jakým jsi tónem hrál?

Sehábi Asterábádí

Ach kdož tajemství lásky až do dna prohloubili
Ach kdo jako já prošel luh její širošířý
Po břehu bloudí moudrý a marně lávku hledá
Co bosé nohy blázna proud dávno přebrodivly

Sájer Ordúbádí

Jsou oči střípky sklíček barevných
Zář slunce Věčna zrcadlí se v nich
Žluté je zelené či modravé to sklíčko
I slunce podle něho mění se v barvách svých

Džámí

Stále mi unikáš – ach což tě neuzřím?
Mne chtěl bys uvidět? Mne? Vždyť jsem okem tvým
Jsem duší tvou – Kdo spatřil kdy své oko?
A duši uvidět je přáním bláhovým

Alí Naqí

Obloha měsíc slunce třpyt
Je vínem tvého bytí zpit
Tebou je celý svět a pro tebe je ničím
Jak můžeš – mimo prostor – sám jej tak zaplnit?

Abú Sa'íd

---

^{*)} Súfi – islámský mystik

Ty jemuž květ i kvítek vděčí za barvu svou
Písničku v hrdlech ptáků zažiháš líbeznou
Svou vášeň pro tebe já vyzpíval jsem horám
A v horách každý kámen naříkal ozvěnou

Abú Sa'íd

Kamení přejdeš hloží – neuvidíš tvář Boží
Nenajdeš tváře Boží než krví ztrísneš hloží
Divoké stádo v poušti nedohoní kdo běží
Ten však kdo nepospíší svá stáda nerozmnoží

Džámí

Ty jenž se třpytíš v očích jak slunko nad námi
Jsi noc jsi den jsi touha nás všech ty Neznámý
S každým tak jako se mnou jednáš? Běda světu!
Než ke mně milejší jsi k jiným? Běda mi!

Abú Sa'íd

Jediné slovo Tajemství – Kde hledat srdce jímž by znělo
A kde je ucho jeho řeč jež by jen jednou uslyšelo?
Třpytí se jeho krása dnem nocí bez přestání
Proč nenalézám oko jež by ji odrazilo?

Ne'metolláh Kermání

Není Bůh kromě Boha – hlas světa sborem míní
A nevědomý: Bude mně Bůh činit dobrodiní?
Vlní se oceán vlní se bez ustání
Myslí si stébélko: To on jen pro mne činí

Sebábí Asterábádí

Kamínku nenajdeš na chávaránské pláni^{*)}
Který by neměl rudé znamenání
Srdce a očí – Parasang na sta prošel jsem a všude
O tebe hoře sklíčení seděli v zadumání

Abú Sa'íd

---

^{*)} Chávaránská pláň – poušť v provincii Chorásánu

Než oblouk nejvyšší byl tebou vytýčen
A dřív než palác modří uviděl svět a den
My v kraji nebytí jsme věčnost dospávali
Písmenka lásky k tobě v nás rostla jen

Abú Sa'id

Pojď zavři oči a srdcem pohleď blíž
Blíž at' v tom zřídle jiné světy zříš
Záliby zříkej se sám v sobě – sebechvály
At' chválu pravou zaznít uslyšíš

Bábá Afzal

Radostmi světa býval jsem okouzlen – přešel ten čas
V přepychu uplouvala noc i den – přešel ten čas
Tak rád bych uvěřil: život byl sladký sen – přešel ten čas
Ne život moje mladost byla to jen – přešel ten čas

Attár

Jsi čtyřmi živly ve zkratce jsi vším
Naslouchej jakým k tobě duch volá poselstvím:
Anděl i ďábel v tobě tvor lidský zvíře divé
A nad čím zvítězíš tím budeš jenom tím

Bábá Afzal

Co jsi mé srdce? Žár který v hrudi hoří
A tělo? Řada útrap bolestí a žalů hoří
Mé bytí? Jen dva proudy jež se do mne derou
Jeden z nich usmrcuje a druhý život tvoří

Mo'omen Jazdí

Jen obraz ve vodě je celé drahé žití
Chyt' každou vteřinu rychle než ulétne ti
Hned přiletí ten dech jenž palác žití tvého
Sfoukne jak bublinu do oceánu bytí

Mírzá Mohammad Taqí

Neznám tajemství věčna. Objevil tys je snad? – ty ani já
Nikdy se jeho smyslu nemůžem dohát – ty ani já
O nás dvou řeči jdou tam kdesi za oponou
Až poodhrou ji už nebudeme hrát – ty ani já

Hasan Charaání

O pust' ó srdce vášně vteřiny
Co zbývá z vášni? Strípky střepiny
Jinou si hledej lásku takové milování
V němž nevždy spočineš až přejdeš ve stíny

Džámí

Jak pero po stránkách my jdeme žitím svým a odplouváme
Když jsme je popsali smutky a neštěstím odplouváme
Bez břehým oceánem spěcháme k obzoru
Jak řada vlnek jeden za druhým a odplouváme

Fekrí Chorásání

V ten den kdy touhám dveře zavírá umírání
Pousměje se jeden – jiný tvář v slzách sklání
Kdo ten den zaplakal ztratit štěstí se bál
Ti co se usmívají jsou u prahu svých přání

Sehábí Asterábádí

Dýchá si oceán stoupají vzhůru páry
Putují nad zemí až stvoří oblak malý
Pak v kapkách deště spadnou do bystřin
Aby je bystřiny moři zas odevzdaly

Džámí

RUBÁÍ je perská obdoba západního epigramu. Ale nic více než obdoba: snad i to je už mnoho, poněvadž se ukazuje méně shod než rozdílů. Jako společný znak sdílejí vlastně jen svou základní vlastnost: jak rubái tak epigram mají vyjádřit myšlenku nejkratším způsobem, ale právě proto tím brilantněji a s nečekaným rozuzlením. Všechny ostatní znaky se již rozcházejí. Kdežto epigram se vůbec neváže na formu, rubái formě stroze podléhá. Nenazývalo by se rubáím, kdyby nemělo čtyři verše, neboť rubái znamená doslovně „čtyřverší“. Ale čtyřverší určitého tvaru a koncepce. Rytmus a pořad rýmů jsou proto jeho stejně přesným charakteristikem jako obsah. Invektiva není neznámou věcí v perské literární tvorbě, nepoužívá však rubái tolik co západní satira epigramu. Látka čtyřverší theoreticky libovolná se ve skutečnosti zúžuje na eroticko-mystická filosofémata. I když erotická koncepce se vystřídá jinou, je to vždy dvojí obličej jedné hlavy: jeden se obrací ke smyslům, druhý k Nadpomyslnému. Obě pojetí jdou obvykle ruku v ruce, zároveň a nerozlučně: doslovné s přeneseným, smyslové a smyslné se spekulativním a ethickým. Tento alegorický způsob mystického vyjadřování není však příznačný jen čtyřverším: velký a nikoliv nejšpatnější díl perské lyriky je přesycen touto souběžností skutečna a transcendentna. Lidé západní jsou nakloněni vidět jedině realitu – v protiklad Východu, který jako by ji vůbec pomíjel. My spatřujeme v Omaru Chajjámovi sarkastu, zoufalce a opilce, mystika Východu však si dovede i blasfemii vyložit ve chválu Boha. Základ tasavvufu je ovšem týž jako v každé mystice: Bůh a srdce, ne Bůh a rozum. Jen zdánlivě se přimyká k islámu thesí, že není boha kromě Boha, ale dodává, že není vůbec nic než On. Bůh je vše a všechno se vrací k Němu. Není ani já, ani ty, nýbrž já jsem ty a ty jsi já a vše jest On.

Perská klasika oplývá množstvím forem, ale ty se ustálily na určité literární druhy. Jen výjimečně ustupují stanovené přehradě. Až do nejnovější doby stačil tento inventář, aby básník vyjádřil vše, co považoval ve smyslu staleté tradice za vhodné básnický vyslovit. O některých z těchto forem víme

bezpečně, že byly převzaty od Arabů. U jiných není tak jisto, anebo je možná, že vznikly vzájemným ovlivňováním obou velkých národů islámu. Naprosto nepochybné je však to, že rubáí – přes arabské pojmenování – vyplynulo z íránské hlavy a duše, ne uměle, nýbrž z folkloru. Nezmiňoval bych se o této provenienci, kdyby měla dokumentovat jen vševědnou učenost. Výslovným poukazem na původ čtyřverší chci říci víc: perské rubáí je trvalým odleskem Íráncovy povahy.

Íránec je bystrého, vyložené duchovního založení, se sklonem však spíše k fantastickým představám než k realitám, spíše k myšlenkovým jiskrák než k přísně logicky spjatým systémům. Nedivme se, že nositelem jeho myšlení je tak často obraz, metafora. Hledá Boha a neostýchá se ani těžké herese, aby jej našel. Přesvědčení dává jeho duši vzlet. Miluje hyperbolu až do paradoxa. Hloubaje o Bohu opíjí se erotickou představou a extatickými stavy chce porozumět Věcnu, ještě než do Něho vplyne.

Vše to se projevuje i v tom nepatrném čtyřverší. Neobávejme se proto tvrzení, že rubáí hovoří íránské duši a hlavě znamenitě. Základních ideí nemůže být mnoho, ale opakují se v nesčetných variacích a nejpestřejších barvách. Formální skloubení je dáno expositivou v prvních dvou verších, peripetii v třetím a duchaplným závěrem ve čtvrtém.

Rubáí je pravé dítě íránského národa. Básníci, velcí i malí, sahali rádi k němu, nejlepšímu nástroji finesy a elegance. Někteří právě v něm vynikají: Abú-Saíd († 968), Bábá Táhir († 1019), Bábá Afzal († 1307), Sehábí († 1601), a j. A také ovšem velmistři jako Attár, Maulaví, Džámí atd. Nejlépe snad, kdybychom vyjmenovali všechny, muže slovesnosti i vědy, od největších k nejmenším. Domněnka, že jest jen Omar Chajjám a kromě něho, ať již kvalitativně nebo kvantitativně, že nikoho není, mohla vzniknout jen u Evropanů, pokud neměli ponětí o perské literatuře. Nemíním nikomu kalit požitky ze čtyřverší Chajjámových, ale nesmím zamlčet, že až do nedávna byl jejich autor Íráncům jen jedním z malých, kteří skládali čtyřverší, zcela nepatrný červíček v poměru k Omarovi Chajjámovi, geniálnímu astronomu a matematiku. Západní nevědomost nakazila nakonec též Írán. Ironie tomu chce, že ani nejjemnějšími methodami nelze posud bezpečně zjistit, kolik a která z připisovaných čtyřverší vskutku patří tomuto bůžku Evropy. Jistě jsou velmi pěkná, ale co nehlavnější – hovoří znamenitě duchaplnickým salonům Západu.

Rubáí je perským básnickým druhem jediným, který má své vlastní, osobité metrum. Zvláštní je, že přes veškerou zákonitost připouští některé volnosti v sledu krátkých a dlouhých slabik. Napodobit jeho rytmus veršem přízvukným bylo by v nejlepším případě pouhou fikcí. Nedoporučuji ani důsledné zachování původního počtu slabik. Dávám vůbec přednost metricky volnému překládání východní poesie: duch jejich jazyků a myšlenek je nám příliš vzdálen, abychom se řídili způsoby překladů z jazyků evropských. Stačí jen zachování rýmu čtyřverší (nejhezčí jsou ta, kde třetí verš nesdílí jednotu rýmu a reflektuje už i formálně peripetii obsahu), aby překladatel seděl, chodil a ležal dumal, kterak neztratit myšlenku, reprodukovat obraz a zachytit rétorická melismata. Přítěží je více než lze zvládnout.

Věra Kubíčková čerpala z výborné sbírky perských rubáí „La Roseaie du Savoir“, již sestavil s neobyčejným vkusem a vzácnou erudicí Hosajn Ázád (Leide 1906). Překladatelka vycházela z původního textu, mohla se však s výhodou opřít o dobrou francouzskou interpretaci, ač tu a tam bylo třeba se uchýlit od daného textu nebo vysloveného pojetí, nepochybně vadného. Rád jsem jí byl radou a pomocí. Mám za to, že zbožní mistři jazyků mysteria patří s nebeského Iremu na svou českou tlumočnici se zalíbením.

Jan Rypka

Seznam autorů

Abulhasan Charaǧání – Abulvefá Chárezmí – Abú Sa’íd († 440 h.) – Enájet Chán Ášná – Bábá Afzal († 707 h.) – Feríd-ud-dín Attár († 627 h.) – Bá’es Hamadání – Džámí († 898 h.) – Fachre Rází – Ferkí Chorásání – Haqqí Chánsári – Šeich ’Iráqí – Dželál-ud-dín Maulaví Rúmí († 627 h.) – Mohammad Qásem Mašhadí – Mohammad Taqí Mírzá – Mo’men Jazdí – Ne’metolláh Valí Kermání – Alí-naqí († 1012 h.) – Nešát Esfahání – Rúzbehán Šírází – Sa’dí († 691 h.) – Sa’d-ud-dín Hamaví – Sájer Ordúbádí – Šáh Badachšání – Sehábí Asterábádí († 1010 h.)

---

z perštiny přeložila Věra Kubíčková; nákladem 3000 výtisků vydalo roku 1948 nakl. Symposion v edici Duše Východu, sv. 4